

8 Samtalen som rom for å utvikle faglig praksisfellesskap

Av Atle Skaftun, Nasjonalt lesesenter, UiS, Språkløyper.no. 2024.

Forslag til lese måte: Gå i grupper på 3-4 og fordel roller (a, b, c og ev. d). A leser første avsnitt høyt. Deretter kommenterer b kort, og gjenforteller eller stiller spørsmål til det som ble lest. C og d lytter. Deretter blir rollene endret slik at b leser høyt, c kommenterer e.l. mens d og a lytter.

Praksisfellesskap er et begrep som rommer en hel teori om den formen for læring som foregår på et mer eller mindre spesifikt område i sosiale situasjoner - sosialt situert læring, kaller man det gjerne. Det springer ut av studier av læring i en rekke praksisfelt, hvor nykommere til feltet blir godtatt og styrt inn på en utviklingsbane som leder dem innover mot praksisens kjerne, slik det er vanlig for lærlinger som arbeider sammen med faglærte fram til de selv anerkjennes som utlærte i faget. På veien blir det nye medlemmet i fellesskapet kjent med verdier, tanke- og handlingsmønstre, og prosedyrer og metoder som fellesskapet har felles.

Det er mye klokskap å finne i beskrivelser av etablerte og velfungerende praksisfellesskap, og med litt litterær fantasi så er det også mulig å betrakte beskrivelsen av læring i praktiske yrker som en tankemodell for læring og undervisning i litteraturfaget. Tre enkle prinsipper kan oppsummere slik: 1) *fra det trygge til det risikable*; 2) *fra relevans til forståelse* og 3) *fra modellering til øving*. La oss forsøke å knytte de tre prinsippene til litteraturundervisning og til samtaler om litteratur.

1) *Fra det trygge til det risikable*. For det første kan det være lurt å skape et læringsmiljø som har høy toleranse for feil tidlig i læringsløpet, samtidig som elevene må få øve på meningsfulle aktiviteter – som samtaler om tekster - innenfor den faglige praksisen. Oversatt til litteraturundervisning kan vi se for oss spenningen mellom *elevens tekst* og *lærerens tekst*. Med "elevens tekst" mener vi den forståelse elevene sitter på som er forankret i deres hverdagserfaring, og med "lærerens tekst" den forståelse av teksten som er forankret i det faglige fellesskapet, og som dermed i en forstand er mer faglig korrekt enn det elevene kanskje tenker om teksten. Lærerens oppgave blir å balansere mellom å legitimere elevens bidrag som relevante og det å utfordre og videreutvikle elevens forståelse i faglig retning. Tidlig i løpet er det helt avgjørende å inkludere elevene i det faglige fellesskapet, og å få dem til å se at det er en plass for dem i faget; å få dem på et spor som peker innover i det faglige praksisfellesskapet. For at de skal bli værende på et slikt spor, vil det være

avgjørende at de både får utfordringer som er lette nok til å mestres, og også vanskelige nok til at de oppleves som meningsfulle utfordringer.

2) *Fra relevans til forståelse.* For det andre så er det viktig at elevene ser poenget med det de gjør og at det er en forbindelse mellom arbeidet og den erfaringen de har fra før. En skredderlærling vet hva en bukse er og hvordan den brukes, og når han ser at det er en bukse han lager, så kan han knytte an til egen erfaring i arbeidet. Samtidig gjør han seg nye erfaringer i arbeidet som forbereder dem til å gå videre baklengs i produksjonsprosessen, til produksjonssteg som ellers ville ha vært vanskelig å sette i forbindelse med den ferdige buksen. Lærlingen rygger inn i den nye erfaringen, kunne man kanskje si, med blikket festet på forbindelsen mellom det de vet fra før og det som er nytt. Som prinsipp for god litteraturundervisning forteller dette oss dels at elevene må få rikelig anledning til å lese tekstene med utgangspunkt i sin egen erfaring, slik at tekstene framstår som relevante, dels at de hele tiden må få ny erfaring som peker innover mot fagets kjerne. Relevans handler om gjenkjennelse, at man ser en forbindelse mellom noe kjent og noe som er nytt og ukjent. Forståelse er også en form for gjenkjennelse. Det handler om å se sammenhenger, forbindelser, likheter og forskjeller, og dermed alltid om en form for sammenlikning; man forstår alltid noe i forhold til noe annet. I vårt perspektiv kan vi si at bevegelsen fra relevans til forståelse er en bevegelse fra at elevene skal kunne knytte tekstarbeidet til egen erfaring utenfor faget, til at de møter tekstarbeidet med nye erfaringer som de har fått innenfor faget. Denne bevegelsen innover i faget innebærer økende grad av forståelse etter hvert som man får stadig bredere kunnskap og mer inngående kunnskap og erfaring. *Dybdeforståelse* er noe vi er på vei mot på veien innover i faget, kan vi si.

3) *Fra modellering til øving.* Lærlinger observerer gjerne mesteren før de selv praktiserer. Dette prinsippet er godt kjent også i skolesammenheng, gjerne utbygd med stillasbygging som en overgangsfase til selvstendig praksis. Læreren demonstrerer den nye arbeidsmåten, og hjelper elevene etter behov. Et viktig spørsmål å stille til dagens travle og målstyrte skole er om elevene får nok tid til den viktige øvingsfasen der de kan ta eierskap i nye ferdigheter og kunnskaper. Det er i dette landskapet vi vil plassere den gode litteraturundervisningen, der det er mulig for elever og lærer å møtes som *engasjerte* i de samme tekstene i en *felles bestrebelse* på å nå fram til rike beskrivelser av tekstene, og etter hvert med *felles erfaringer, språk og normer* for å skille det virkelig gode fra det som ikke helt sitter. Dersom undervisningen består av for mye øving på det samme og for lite modellering, risikerer vi at elevene mister retningen i arbeidet sitt og blir værende i periferien av faget. Omvendt, blir det for mye modellering og for lite øving, så fratrar vi elevene muligheten til å gjøre tekstarbeidet til sin praksis. Læreren er en veiviser i dette landskapet, og en faglig rollemodell.

Begrepet *praksisfellesskap* hører til i en generell sosial læringsteori. Litteraturfaglig læring i et slikt perspektiv handler om faglig innhold, pensum og begreper, men også for en stor del om å innta en posisjon i forhold til det faglige fellesskapet. For læreren handler det om både å ha en slik faglig posisjon, og om å bruke den på en måte som gjør det både mulig og lystbetont for den enkelte eleven å innta en slik posisjon. Veien inn i dette fellesskapet starter med anledningen til å engasjere seg i teksten som problem. På veien videre i faget forstått som en samtale i overført betydning, modellerer læreren både engasjement faglig dybde. Kanskje vi kan si at læreren kunnskap representerer den faglige horisonten?